

In Johannesburg het die Jode uit dankbaarheid vir Goldreich se bydrae om permitte vir Jode te bewerkstellig²⁷⁶ geld aan Herzl se Nasionale Fonds vir die *Judenstaat* bygedra.²⁷⁷ Volgens die historikus, P. Johnson, was die talle krissise wat die Jode deur hulle geskiedenis deurgemaak het, 'n dryfkrag vir Joodse nasionalisme. Johnson beweer voorts dat die Dreyfus-verhoor wat in 1906 voortgesit is en waardeur hy uiteindelik vrygespreek is die deurslaggewende faktor was wat Sionisme en daarmee Joodse nasionalisme, gestimuleer het. Die prys wat die Jode hiervoor moes betaal, was dat anti-Semitisme wêreldwyd versterk is.²⁷⁸ Sommige ortodokse Jode het egter die idee van 'n sekulêre staat in Palestina verwerp en dit "an entire false, Satanic religion" genoem.²⁷⁹ Vir die akademikus, S. Avineri, was Sionisme 'n simbool van bevryding wat hom in staat gestel het "[to] hold tight to his Jewishness at the price of prejudice and servitude...."²⁸⁰ Alvineri was daarvan oortuig dat geen volk sonder 'n eie taal en vaderland waarlik vry kon wees nie.²⁸¹

Dié ideaal, dat Oeganda (Uganda) 'n Joodse staat kon word, is in 1905 in sekere kringe in Brittanje verder gevoer sodat 'n *Jewish Territorial Organization* (JTO) onder die leierskap van I. Zangwill tot stand gekom het. Die JTO het ook takke in Suid-Afrika gestig.²⁸² Langermann het die ideaal van die JTO tydens 'n massavergadering van die Joodse gemeenskap in Johannesburg verduidelik en die voordele, nadele en voorwaardes uitgelig wat dit kon inhou vir Jode wat uit Rusland moes vlug.²⁸³ Saron stel dit pertinent dat dit die "Zionist ideology" se ideaal was om 'n Joodse staat in Palestina as 'n nasionale tuiste te hê en dat die JTO se gedagte

²⁷⁶ G. Shimon, *Jews and Zionism: The South African experience 1910-1967*, 1980, p. 14.

²⁷⁷ *The Star*, 3 April, 1904.

²⁷⁸ P. Johnson, *A history of the Jews*, 1993, p. 390.

²⁷⁹ *Ibid.*, p. 403; S. Waagenaar, *The Pope's Jews*, 1974, p. 280.

²⁸⁰ S. Avineri, Zionism as a movement of liberation. In *Jewish Affairs*, September 1976, p. 50; E. Gottgetreu, Light on Dreyfus. In *Jewish Affairs*, September 1976, pp. 53-56, werp meer lig op die wyse waarop die Dreyfus verhoor verloop het en tot die ontstaan van Sionisme gelei het.

²⁸¹ S. Avineri, Zionism as a movement of liberation. In *Jewish Affairs*, September 1976, p. 50.

²⁸² J. Alexander, South African Zionism. In G. Saron and L. Hotz (eds.), *The Jews in South Africa: A history*, 1955, pp. 276-277. Hierin verduidelik Alexander die Suid-Afrikaanse Jode se betrokkenheid by die internasionale Sioniste beweging en kongresse wat gehou is; TAB CS 8203. Re: Jewish territorial organization, 1906.

²⁸³ *The Star*, 1 August 1906.

van Oeganda (Uganda) as 'n staat, vir die meeste Jode in Transvaal onaanvaarbaar was.²⁸⁴ *De Volkstem* het dit bevestig:

Het Engelsche idee om van het midden Afrika een Joden-kolonie te maken heeft by de Joden self geen bijval gevonden...Daar wordt in de laatste tijd...veel meer oor hervorming en opbouw van de Joodsche nasie gepraat als ooit tevoren.²⁸⁵

Die afsterwe van Herzl op 43 jarige ouderdom in 1904 was 'n groot skok vir die Sioniste sodat Goldreich dit bestempel het "[as] the greatest of Jewish calamities since the destruction of the temple...,"²⁸⁶ en die hoop uitgespreek het dat die Sioniste ten spyte daarvan met hulle ideaal sal voortgaan. Tydens 'n roudiens vir Herzl in Johannesburg het Landau die gemeente gemaak om aan die Judaïsme en Sionisme getrou te bly en in sy gebed God versoek om die Joodse volk genade te betoon.²⁸⁷ D. Wolffsohn, wat Herzl as leier van die Sioniste opgevolg het, het in 1906 'n besoek aan Transvaal gebring waar hy entoesiasies ontvang is. In Pretoria is hy deur die Joodse gemeenskap in die Imperial Hotel onthaal, waar mev. Langermann en Marks die gasvroue was en eerwaarde Rosenberg hom verwelkom het.²⁸⁸ Daarbenewens het Marks en sy vrou ook vir Wolffsohn gulhartig op Swartkoppies onthaal.²⁸⁹ Hoewel Marks dikwels donasies aan die Sioniste geskenk het, was hy nooit 'n lid van die Sioniste Federasie nie, "he wasn't anti-Zionist but just wasn't interested. South Africa was his home where he had made his life and that was what he loved."²⁹⁰

Die Joodse gemeenskap het geleidelik aangegroei en soos voor die oorlog, was daar veral onder die *Ostjuden* veel meer mans as vroue in Transvaal. Dit het meegebring dat die Joodse ideaal van "a wholesome family life...the basic element

²⁸⁴ G. Saron, The credo of a social scientist. In *Jewish Affairs*, Maart 1978, p. 33.

²⁸⁵ *De Volkstem*, 25 November 1905; *Land en Volk*, 11 Desember 1906; TAB Sekretaris van die Goewerneur van Transvaal en Vrystaat kolonies (GOV) GEN1208/06. Re: Resolution passed at a public meeting of the Jewish territorial organization held at the Wanderers' Hall Johannesburg 31st July 1906; F. Barlow, Eighty years of change. In *Jewish Affairs*, March 1985, p. 40, dr. Barlow stel dit pertinent dat dit 'n wyse besluit was om af te sien van die stigting van 'n Joodse staat in Oeganda.

²⁸⁶ *The Star*, 8 July 1904.

²⁸⁷ *Ibid.*, 11 July 1904.

²⁸⁸ *Land en Volk*, 11 Desember 1906.

²⁸⁹ *Ibid.*

²⁹⁰ R. Mendelsohn, *Sammy Marks: "The uncrowned king of Transvaal"*, 1991, p. 205.

of a healthy social structure,"²⁹¹ vir heelwat Jode onbeskore was aangesien 'n man "who is without a wife is without help, without atonement, without life!"²⁹² Die lot van 'n verarmde Oos-Europese Jood wat van sy gesin geskei was, kan uit 'n brief aan 'n Hebreeuse koerant afgelei word:

He was compelled to emigrate from Russia, leaving there his wife and children, starving and without help, pawned his last possession to pay his fare to golden South Africa. One child is sick, the other ailing, the wife barely alive. His last hope was South Africa; he felt sure he would be able to make a living here, and his first earnings he would send home...But what does he find here - poverty and helplessness!...Here he is despised, berated and abused on the grounds that he is filthy pest, dangerous vermin ...What is he to do...?²⁹³

Maar hierdie probleem is geleidelik reggestel deurdat Jode gepoog het om hulle gesinne wat veral onder die moeilike omstandighede in Oos-Europa gewoon het, na Transvaal te bring waar hulle sosiaal ondersteun is. Saron skryf dat: "In October 1902, 200 persons left England on one ship, many of them women with families going to join their husbands."²⁹⁴ Om hierdie tekort aan 'n Joodse gesinslewe aan te vul, beweer 'n gemeenskapswerker, F. Clouts:

As quickly as they could...the wives of families followed their menfolk to South Africa. Much of the daily routine of readjustment had to be borne by the women. Not only was their knowledge of the language of their new country non-existent, but they had also to assimilate new patterns of behaviour and thought, in line with the greater freedom they could now enjoy.²⁹⁵

Om van die leefwyse in 'n *shtetl*, 'n kleindorpie in Oos-Europa, waar "no one lived for himself"²⁹⁶ na die vreemde Transvaal te verhuis, het beteken dat die *Yiddishe Mameh* (mamma), Jiddisje moeders, hulle lewenstyl moes aanpas sonder om hulle beginsels prys te gee. 'n Joodse skrywer, Z. S. Blau, verduidelik dit sò: "For all their warmth and indulgence, Yiddishe Mamehs were demanding, determined women

²⁹¹ S. Rappaport, *The way of good men: Ethical teachings of Judaism*, 1955, p. 18; P. Johnson, *A history of the Jews*, 1993, p. 200.

²⁹² S. Singer, The Jewish woman in Jewish tradition. In *Jewish Affairs*, September 1975, p. 9.

²⁹³ M. P. Grossman, *A study of the trends and tendencies in Hebrew and Yiddish writings in South Africa since their beginnings in the early nineties of the last century to 1930*, Ph. D. Thesis, University of the Witwatersrand, Johannesburg, 1973, p. 185.

²⁹⁴ G. Saron, Jewish immigration, 1880-1913. In G. Saron and L. Hotz (eds.), *The Jews in South Africa: A history*, 1955, p. 90.

²⁹⁵ F. Clouts, Jewish women on the community scene. In *Jewish Affairs*, May 1960, p. 70.

who spared neither themselves nor their husbands and children."²⁹⁷ Hierdie Joodse moeders is ook gestereotipeer as dominerende, oorbeskermende vroue wat hulle kinders gemanipuleer het "while drowning them in chicken soup and carping over possessiveness."²⁹⁸ Die Joodse tradisionele norm van 'n stabiele gesinslewe met kinders,²⁹⁹ het gevolglik daartoe bygedra dat gesinstradisies voortaan nagekom kon word.

'n Joodse skrywer, B. Sachs, onthou hoe hulle gesin "began to make its way to South Africa in driblets and drabs",³⁰⁰ nadat sy vader, 'n skoenmaker, eers na sewe jaar, genoeg geld bymekaar kon skraap om eers drie van sy kinders, en later ook sy vrou en die oorblywende kinders na Johannesburg te bring. Hierdie reis waarin die gesin heelwat ontbeer het,³⁰¹ het uiteindelik in 'n antiklimaks geëindig toe sy vader, wat met die gereg gebots het en in aanhouding was, hulle nie by die trein kon ontmoet nie. Nadat hy vrygelaat is, was sy vrou en kinders geskok oor sy verwaarloosde voorkoms. Daarbenewens moes hulle in 'n baie armoedige beknopte plekkie in die Maleierkamp woon, waar een toilet in die agterplaas deur almal in die kamp, Indiërs, swartes en Kleurlinge, gedeel moes word. Sy moeder se reaksie was: "So this is the land of gold! She sighed, as she looked into the distance...[but] my mother did her part by eliminating unnecessary expenditure...she scrubbed the floors...did the washing...She accepted her fate."³⁰² Sachs se *Yiddishe Mahmeh*, het in 'n poging om 'n tuiste te skep, 'n doek in die woonkamer opgehang met 'n afbeelding van die klaagmuur in Jerusalem daarop geborduur.³⁰³ Aanvanklik het Sachs saam met sy broer Joseph in 'n *kaffir eating house*³⁰⁴ gewerk waar die kliënte "[who] guzzled the meat brought to them on large

²⁹⁶ Y. Mark, The shtetl. In *Jewish Affairs*, September 1970, p. 59.

²⁹⁷ Z. S. Blau, In defence of the Jewish mother. In *Jewish Affairs*, May 1967, p. 9.

²⁹⁸ J. H. Pollack, The ubiquitous Jewish mother: fading away or just changing style. In *Jewish Affairs*, November 1983, p. 35.

²⁹⁹ Y. Goell, Baby talk. In *Jewish Affairs*, November 1983, pp. 25-26.

³⁰⁰ B. Sachs, *Mist of memory: An autobiography*, 1973, p. 39.

³⁰¹ G. Schrire, In the belly of the whale: The journey to South Africa 1880-1910. In *Jewish Affairs*, Winter 1994, p. 14.

³⁰² B. Sachs, *Mist of memory: An autobiography*, 1973, p. 52.

³⁰³ *Ibid.* p. 72.

³⁰⁴ J. Sherman, Serving natives: Whiteness as the price of hospitality in South African Yiddish literature. In *Journal of South African Studies*, 26 (3), 2000, p. 507.

tin platters - spat, blew their noses, laughed uproariously...³⁰⁵ Hierdie kennismaking met die swartes se eetskultuur, was vir hulle 'n kulturele skok.

Die Joodse vrou se leefwyse was aanvanklik hoofsaaklik tot die woning en die Joodse gemeenskapslewe met sy welsynsaksies beperk. Die Joodse mans was meer by die *Gentile*-gemeenskap betrokke. Avineri beskryf dit sò: "At home, his wife lights the Sabbath candles, but, when he quits home on the Sabbath, he goes about his normal business."³⁰⁶ In sy huislike omgewing, met sy vrou en kinders, was die getroude man 'n Jood, daarbuite moes hy volgens die gebruike van die *Gentiles* sy onderneming bedryf. Ongetroude mans moes sonder die ondersteuning van gesinslede in die wêreld van die *Gentiles*, ook sonder jong Joodse dames oorleef. Hierdie Litvaks se eensaamheid kan kwalik begryp word omdat Jode geglo het dat "marriage is a debt we owe to God...what is life without a home and children?"³⁰⁷ Derhalwe is dit verstaanbaar dat die Joodse vrou wat vir 'n lang tyd van hulle mans en seuns geskei was, begerig was om 'n tuiste te skep waarin hulle ontwortelde gesinne geborge kon voel.

Hierdie tekort aan Joodse vroue het soms daartoe gelei dat Jode dikwels teen die Joodse norme in, met *Gentiles* in die huwelik getree het. So byvoorbeeld het Hyman Morris met 'n Maria Kramer getrou. Maria se vader was 'n gedoopte Jood sodat sy nie 'n probleem gehad het om tot Judaïsme te bekeer nie. Harry Solomon het met 'n Boeremeisie met die van Booyen, getrou maar daar is min oor haar bekend aangesien Joodse huweliksrekords eers in 1915 opgeneem is toe die eerste *Beth Din* ingestel is.³⁰⁸ Twee van Albu se drie dogters het ook met *Gentiles* getrou en die Christelike geloof aangeneem. Tydens 'n doopdiens het Albu lakonies opgemerk: "They can change their Moses but they can't change their noses".³⁰⁹ Vir Marks was ondertrouery tussen Jode en *Gentiles* ondenkbaar sodat hy 'n *Jewish Faith Clause* by sy testament ingevoeg het wat sy kinders verbied het om met

³⁰⁵ B. Sachs, *Mist of memory: An autobiography*, 1973, p. 73.

³⁰⁶ S. Avineri, Zionism as a movement of liberation. In *Jewish Affairs*, September 1976, p. 50.

³⁰⁷ B. Sachs, *Mist of memory: An autobiography*, 1973, p. 75.

³⁰⁸ R. Norwich, Jewish women in early Johannesburg. In *Jewish Affairs*, Winter 1993, p. 90.

³⁰⁹ M. Robertson, German Jewish mining entrepreneurs: the role of Sir George Albu. In M. Kaplan and M. Robertson (eds.), *Founders and followers, Johannesburg Jewry 1887-1915*, 1991, p. 70.

Gentiles te trou. Indien sò 'n troue wel sou plaasvind "he or she shall have died on the day of his or her marriage..."³¹⁰ Toe die Hollandse Jodin, Jeanette Groen met 'n *Gentile* John de Villiers in die huwelik getree het, het De Villiers die Joodse geloof aangeneem.³¹¹ Die huwelik tussen Phil Lapin en Sarah Friedman, was 'n suiwer Joodse seremonie wat in die sinagoge in Pretoria deur eerwaarde M. Rosenberg voltrek is. Die gastelys het ook getoon dat daar hoofsaaklik Jode teenwoordig was wat kosbare geskenke soos, tapyte, tafelgery en silwerware meegebring het.³¹²

Namate die Joodse vlugteling na Transvaal terug gekeer het, het 'n ernstige probleem aan die lig gekom toe talle kinders wees en sonder die nodige sorg gelaat is. Daar was ook kinders uit enkelouergesinne wat ondersteuning nodig gehad het. 'n Komitee wat Herz, Goldreich, S. Shapiro en mev. A. Solomon ingesluit het, se taak was om tuistes vir hierdie kinders te verkry. Onder die leierskap van Hertz het 'n aantal gegoede dames, wat aan die *Jewish Ladies' Communal League* behoort het en met mev. A. Langermann as leier, besluit dat 'n weeshuis vir Joodse kinders noodsaaklik sou wees.³¹³ Dié oprigting van 'n weeshuis is entoesiasies deur die gemeenskap ondersteun deurdadig meubels, klerasie, beddegoed, medisyne, voedsel soos botter, vrugte en groente gereeld aan die weeshuiskomitee geskenk is.³¹⁴ Deurdadig die Marksgesin teen hierdie tyd in Johannesburg gewoon het, kon mev. Marks haar kragte ten volle by die ontwikkeling van die weeshuis ingooi, en het sy selfs 'n "fancy dress ball" gereel om fondse in te samel.³¹⁵ Teen 1905 was die ruimte in die weeshuis baie beperk aangesien 'n aantal kinders uit Oos-Europa, wat weens die pogroms wees gelaat is, gehuisves moes word.³¹⁶ 'n Nuwe gebou is vir die weeshuis op vier erwe beplan wat Langerman vir die doel geskenk het³¹⁷ en

³¹⁰ R. Mendelsohn, *Sammy Marks "The uncrowned king of the Transvaal"*, 1991, p. 201.

³¹¹ SAJBD argief: D. L. Sowden, onderhoud in 1951 met mev. S. R. Rosenthal, vertel dat haar vader se suster Jeanette Groen, met John de Villiers (later sir John) getroud is.

³¹² *The Pretoria News*, 25 July 1904.

³¹³ M. Robertson and M. Kaplan, Johannesburg first organised social welfare work. In M. Kaplan and M. Robertson (eds.), *Founders and followers, Johannesburg Jewry 1887-1915*, 1991, p. 108; M. Robertson and M. Kaplan, The care and education of the Jewish children of Johannesburg. In M. Kaplan and M. Robertson (eds.), *Founders and followers, Johannesburg Jewry 1887-1915*, 1991, pp. 236- 241.

³¹⁴ *The Star*, 16 December 1905. In hierdie uitgawe het die komitee die skenkers bedank vir skenkings.

³¹⁵ R. Mendelsohn, *Sammy Marks "The uncrowned king of the Transvaal"*, 1991, p. 190.

³¹⁶ G. Greenblatt, The changing pattern of Jewish welfare work. In *Jewish Affairs*, May, 1960, p. 51.

³¹⁷ R. Norwich, Jewish women in early Johannesburg. In *Jewish Affairs*, Winter 1993, p. 94.

waarvan die hoeksteen onder groot belangstelling gelê is.³¹⁸ Marks en sy vrou, wat ywerig aan die bouprojek deelgeneem het, het kontant, boumateriale en bome vir die tuin geskenk.³¹⁹

Die kinders, wat die trauma van die oorlog meegemaak het, is ook in gedagte gehou toe 500 kinders en 'n aantal volwassenes 'n piekniek op G. Goodman se plaas naby Orange Grove bygewoon het. Hierdie funksie het reeds om sewe uur die oggend begin en teen sononder met die sing van "God save the King" geëindig.³²⁰ Die weeskinders is ook ruimhartig onthaal toe J. Rosen 'n sportdag op sy plaas vir hulle gereel het.³²¹ In Pretoria het 'n *Children's Fancy Dress Ball*, waar pryse vir die fantasiekostuums toegeken is, baie vreugde verskaf.³²² Tydens 'n Kersfeesfunksie vir die kinders van die Langlaagte-weeshuis vir *Gentile* kinders, het Engels- en Hollandsprekendes hartlik saamgewerk om die kinders te onthaal. Verskeie Joodse firmas soos, dié van Mosenthal, Orenstein en Koppel, Barnato Brothers, Hanau en H. Solomon het ruim finansiële bydraes vir hierdie instansie gemaak.³²³

Formele onderwys was een van die dringendste uitdagings waarmee die Joodse gemeenskap gekonfronteer is. Die *Chevra Kadisha* het verantwoordelikheid aanvaar om die *Johannesburg Talmud Torah School*, 'n Joodse dagskool, en die *Talmud Torah for the Hebrew Education*, weer op die been te bring.³²⁴ Hoewel 'n *Talmud Torah* in 'n vervalte gebou in die armoedige Ferreirastown gehou is, was die gehalte van die onderwys in Jiddisj, uitstekend. Ene Levinson wat die skool in hierdie "squalid surroundings" besoek het, het geskryf: "I learned to my surprise that these lads met again in the afternoon for secular instruction. I found a Christian gentleman engaged in group-teaching of English and general school subjects...the

³¹⁸ *The Star*, 25 March, 1905.

³¹⁹ *Ibid.*, 22 March, 1905.

³²⁰ *Ibid.*, 19 November 1902.

³²¹ *Ibid.*, 4 April 1905.

³²² *The Pretoria News*, 3 September 1909.

³²³ *The Star*, 30 December 1904.

³²⁴ M. Robertson and M. Kaplan, The care and education of the Jewish children of Johannesburg. In M. Kaplan and M. Robertson (eds.), *Founders and followers, Johannesburg Jewry 1887-1915*, 1991, pp. 242-244. Hierdie historici, verduidelik die vele sosiale en finansiële probleme wat ervaar is om hierdie skole weer in bedryf te bring.

same keenness and appreciation and enthusiasm on the part of both teacher and pupils".³²⁵

Dr. L. F. Freed het die Fordsburg *cheder* bygewoon, waar godsdiensoonderrig in 'n kamer by die sinagoge aangebied is. Hier het 'n Joodse onderwyser, I. J. Shulman, hulle onderrig om te verseker dat die boodskap van die Judaïsme nie verlore sal gaan nie. Maar "Freed se dors was nie net na die heilige nie, maar ook na die wêreldlike; nie net na die besondere nie, maar ook na die universele; nie net na die verlede nie, maar ook na die hede".³²⁶ Dit was ook die versugting van talle leergierige Jode wat voorheen hoofsaaklik *cheder*-onderwys kon ontvang. 'n Voorbeeld is dié van Marks wat tydens sy *cheder*-opvoeding in die Judaïsme onderlê is, maar wat lewenslank met selfstudie en eksperimentering sy kennis oor sekulêre aangeleenthede opgebou en uitgebrei het.³²⁷

Daar is na die oorlog met die owerhede onderhandel dat die Joodse skool wat voor die oorlog tot stand gekom het, 'n "Jewish Government School" sou word.³²⁸ Die voorwaarde wat die Joodse gemeenskap gestel het was dat die skool sy Joodse karakter sou behou en op Joodse vakansiedae sou sluit.³²⁹ Die voordeel wat dit vir die Jode sou inhou, was dat die staat die finansiële verpligtings en fisiese onderhoud van die skool sou oorneem. Die Onderwys Departement het byvoorbeeld in 1902 die Joodse skool opgeknep.³³⁰ Die volgende jaar moes meer

³²⁵ G. Saron, Jewish education in early Johannesburg. In *Jewish Affairs*, September 1977, p. 105.

³²⁶ L. F. Freed, Die Fordsburg van 60 jaar gelede. In *Buurman*, September 1972, pp. 18-19.

³²⁷ R. Mendelsohn, *Sammy Marks "The uncrowned king of the Transvaal,"* 1991, pp. 2, 56-57.

³²⁸ TAB, Koloniale sekretaris, Transvaal (CS) 7385/01. Re: Jewish schools of Johannesburg. Re authority for opening negotiations with the Jewish committee in connection with the handing to the government, 1901; TAB CS 7110/01. Re: Jewish schools of Johannesburg, enclosing agreement and suggested amendments re handing over above to government, 1901; *The Star*, 1 April 1902, verduidelik aan die gemeentes wat die redes en voorwaardes was waarop die skoolaan die owerhede oorhandig is.

³²⁹ TAB CS 8872/ 02. Re: Jewish schools in Johannesburg. Suggesting cable as to holidays and appliance of above, 1902.

³³⁰ TAB Publieke Werke Departement (PWD) CE3867/02. Re: Education department, renovation of Jewish school, Johannesburg, 1902; TAB PWD 7135/ 03. District engineer Johannesburg. Latrine accomodation the Jewish School necessary at cost of £31-11-0, 1903.

reparasies gedoen en bykomende skoolbanke verskaf word.³³¹ Meer algemene toerusting was ook weens die toename in leerlingtal nodig.³³²

In die Joodse skool sou daaglik 'n uur afgestaan word vir die studie van Hebreeus en godsdienstige onderrig, waaroor die Joodse gemeentes toesig en beheer sou uitoefen. 'n Voordeel was dat "they would have better teachers from Home..."³³³ Hierdie onderwysers "who would teach secular subjects and religion," was algemeen verwelkom.³³⁴ Dit was die ideaal dat die kinders, met A. H. Abrahams, as skoolhoof³³⁵ benewens 'n deeglike sekulêre opvoeding ook in die Hebreeuse tradisie onderrig moes word sodat die oordraging van kulturele waardes voldoende aandag kon kry.³³⁶ Joodse onderwysers, soos mej. C. L. Kahn en 'n mej. Levy wat as assistant-onderwyseresse aangestel is, sou ook tot die skool toegevoeg word.³³⁷ Daar is ook aansoek gedoen om die tydelike dienste van ene mnr. Cohen en drie assistente te bekom.³³⁸ Teen 1905 moes weer eens aandag aan bykomende onderwysers gegee word. Die aansoeke van mej. E. B. Barczinsky, mevr. B.

³³¹ TAB LD AG4323/04. Re: Alterations Jewish school Johannesburg, 1904; TAB PWD 2519/04. Re: District engineer Johannesburg. Repairs to floor of Jewish school, 1904; TAB PWD 5792/04. Re: Education. Requisition for 20 dual desks from Jewish School, 1904.

³³² TAB PWD 603/05. Re: Director of Education. Jewish school at Johannesburg – furniture required; TAB PWD 765/05. Education Department. Requisition of dustbins for Jewish school at Johannesburg, 1905; TAB PWD 766/05. Re: Education Department – requisition for "sunblinds" at Jewish school, Johannesburg, 1905.

³³³ TAB CS 9085/02. Re: Jewish teachers. Re departure of Abrams and family also Levy and family, Johannesburg, 1902; TAB CS 9242/02. Re: Jewish teacher mr. H. Gutmacher. Enclosing copy of despatch from secretaries of state re advance of £25 to mr. Gutmacher, 1902.

³³⁴ TAB CS 8916/02. Re: Agreements. Teachers in Jewish schools - Johannesburg. Forwarding copies of agreements entered into above, 1902; TAB CS 8916/02. Re: Teachers for Jewish school. Johannesburg. Enclosing copy of despatch from secretary for state re above, 1902.

³³⁵ TAB GOV GEN/185/02. Re: Selection of headmaster and four assistant teachers for the school of the Jewish congregation at Johannesburg, 1902.

³³⁶ G. Saron, Jewish education in early Johannesburg. In *Jewish Affairs*, September 1977, pp. 97-105.

³³⁷ TAB GOV GEN814/02. Re: Appointment of Miss C. L. Kahn as infant mistress, Jewish school, 1902; TAB CS 13292/02. Re: Appointment of Miss C. L. Kahn. Transmitting copy of dispatch from secretary of state, re above to Jewish School Johannesburg, 1902; TAB CS 9471/02. Re: Assistant teacher Jewish school. Johannesburg. Enclosing copy despatch from secretary of state re advance of salary to Miss Levy, 1902; TAB GOV GEN543/02. Re: Advance of six months' pay to Miss Levy on appointment as assistant teacher Jewish school Johannesburg, 1902.

³³⁸ TAB CS 10066/02. Re: Jewish school Johannesburg, requesting authorise to temporary appointment of Mr. Cohen and 3 assistants for the above from 28 July 1902.

Hegy³³⁹ en mnr. I. H. Harris³⁴⁰ is oorweeg. Daarbenewens is mnr. M. Simon in 1906 as 'n opleier van onderwysers aangestel.³⁴¹ 'n Privaat *College of Music*, waar "Lessons in Piano, Violin, Violincello, Singing, Theory, etc., by authorised Teachers"³⁴² aangebied is, is onder die direksie van 'n Jood, S. F. Epstein, ingestel.

In Pretoria het daar ook 'n behoefte aan 'n Joodse skool bestaan waar verseker kon word dat opvoeding die leerlinge in staat sou stel om hulle tradisionele kulturele waardes aan te leer. Derhalwe het Marks en sy firma grond geskenk vir 'n Joodse skool, en dit ook gebou en ingerig. Die Miriam Marks skool, wat na Marks se moeder vernoem is, is in Januarie 1905 onder groot belangstelling in gebruik geneem. Die kleurryke openingsverrigtinge is met 'n dankdiens deur eerwaarde Rosenberg, eerwaarde S. Gold en die twee rabbis van Johannesburg, Hertz en Landau, afgesluit.³⁴³ Rosenberg is as die eerste skoolhoof aangestel met menere M. Silber en N. Tannenbaum as sy assistente. In hierdie skool, waar die Joodse kinders sekulêre, asook Hebreeuse onderrig kon ontvang, is aanvanklik 74 leerlinge ingeskryf wat 'n jaar later tot 220 gestyg het.³⁴⁴

Toe daar in 1905 gedebatteer is oor die wenslikheid van godsdiensoonderrig in die nasionale staatskole, was dit vir Jode onaanvaarbaar dat "an acceptance of Jesus as their Saviour" van hulle verwag sou word,³⁴⁵ aangesien die skole ook met "The Lord's prayer" sou open.³⁴⁶ Maar Farrar het dit pertinent gestel: "Education was the greatest question they had to face, as it was only through education that they could bring together conflicting interests and the various nationalities of this country."³⁴⁷

³³⁹ TAB GOV CON155. Re: Notes on qualifications of Miss E. B. Barczinsky and Mrs B. Hegy selected for appointment as Jewish women teachers, 1905.

³⁴⁰ TAB GOV GEN/26/05. Re: Notes on qualification of Mr. I. T. Harris, selected for appointment as Jewish master Johannesburg, 1905; TAB GOV GEN479/05. Re: Appointment of Mr. Harris as first assistant master at Jewish school, Johannesburg, 1905.
³⁴¹ TAB GOV GEN1208/06. Re: Mr. Maurice Simon's application for an appointment under the Education Department of the Transvaal as a trainer of teachers for Jewish schools, 1906.

³⁴² *The Star*, 25 February 1903.

³⁴³ *The Pretoria News*, 19 January 1905; *The Star*, 19 January 1905.

³⁴⁴ J. Katz, (ed.), *The story of the Pretoria Jewish community up to 1930*, 1987, pp. 92-93.

³⁴⁵ G. Saron, Jewish education in early Johannesburg. In *Jewish Affairs*, September 1977, p. 99; D. Diamond, Ethnicity and race. In *Jewish Affairs*, August 1977, pp. 19-20.

³⁴⁶ *Pretoria News*, 24 May 1905.

³⁴⁷ *The Star*, 27 July 1905.

Teen 1907 is die Onderwyswet no. 26 van 1907, wat Christelike Nasionale Onderwys voorgestaan het, ingestel. Volgens artikel 19 van die Onderwyswet is dit pertinent gestel dat met sekere voorbehoude: It shall be the duty of the parent of every white child who has completed his seventh year but has not completed his fourteenth year to cause such a child to attend regularly at a school...³⁴⁸ Oor die taalmedium het dié Onderwyswet in artikel 30 gespesifiseer dat "the medium of instruction in the lower standards....shall be the native language of the pupil...where English is not the native language its use as a medium of instruction shall be gradually introduced and beyond the completion of the course prescribed for the third standard..."³⁴⁹

Met betrekking tot religieuse onderrig het die Onderwyswet in artikel 34 gespesifiseer dat:

In every public school: (1) the school day shall begin with prayer and the reading of a portion of the Bible; (2) save as is hereinafter provided instruction in Bible history shall be given in the English, Dutch or any other European language... (3) no child whose parent has notified in writing to the principal of the school his desire that such a child shall not receive instruction in Bible history shall be compelled to receive such instruction; (4) no doctrine or dogma peculiar to any religious denomination or sect shall be taught in any public school.³⁵⁰

Om by hierdie nuwe wetgewing aan te pas, moes die onderrig van die Hebreeuse studies tydens skoolure gestaak word.³⁵¹ Dit het beteken dat Joodse religieuse studies op Saterdag en Sondag gedoen moes word omdat "a Zionist approach to Jewish education...[was imperative] to the fight against assimilation and against anti-semitism."³⁵² In 1909 het *The Pretoria News* uitdruklik beweer:

At present we teach no religion in the Government Schools, for mere Bible reading and the vain repetition of the Lord's Prayer at intervals does not constitute religion...The only people who are allowed to teach their dogmas

³⁴⁸ *Statutes of the Transvaal* 1907. Published by authority: Pretoria Government Printing and stationary office. 1907, p. 168; S. B. Spies, *Rekonstruksie en unifikasie*. In T. Cameron en S. B. Spies (reds.), *Nuwe geskiedenis van Suid-Afrika in woord en beeld*, (2e uitg.), 1988, p. 223.

³⁴⁹ *Statutes of the Transvaal* 1907. Published by authority: Pretoria Government Printing and stationary office. 1907, p. 172.

³⁵⁰ *Ibid.*, pp. 173-174.

³⁵¹ G. Saron, Jewish education in early Johannesburg. In *Jewish Affairs*, September 1977, p. 101.

³⁵² G. Saron, The credo of a social scientist. In *Jewish Affairs*, March 1978, p. 34.

are, for some extraordinary reason...the Jews...They are permitted denominational teaching in their public schools...³⁵³

Die Minister van Onderwys, Smuts, het later erken dat hy gedurig deur die Jode versoek is om meer aandag aan Joodse onderwys te gee. Hy het dit raadsaam geag dat hulle Jode sou bly en toegewings gemaak deur hulle te verseker: "I trust that whilst you retain your national identity, your Jewish identity, you will become the very best South Africans, and that in that way you will help us to build up...[a] more prosperous and happier South Africa..."³⁵⁴

Die Joodse skool in Johannesburg het benewens die ondersteuning van die Onderwysdepartement ook bykomende fondse nodig gehad, soos byvoorbeeld vir die jaarlikse prysuitdelings. Aangesien armoede wyd voorgekom het, moes die Joodse gemeenskap dikwels klere aan sorgbehoewende kinders tydens die Joodse feesdae, soos Paaſfees, voorsien. Daar is weereens op die *Randlords* soos Phillips en die Albu-broers se welwillendheid staatgemaak. Daarbenewens het die eksekuteure van Beit se boedel £500 hiervoor bewillig.³⁵⁵ 'n Ander probleem wat voorgekom het was dat wanneer hulpbehoewende kinders gehospitaliseer moes word, hulp van die owerheid verkry moes word om die kostes te dek.³⁵⁶

Die Joodse gemeenskapslewe kon groei en 'n gevoel van sosiale *welzijn* beleef deurdat die Joodse gesinslewe in 'n toenemende mate die norm geword het. Daarbenewens kon Joodse kinders deel in die onderwysgeriewe wat die nuwe Britse bewind, nie as net as voorreg nie maar as 'n verpligting aangebied het. Deurdat materiële welvaart nie deur al die Joodse gesinne ervaar is nie het die Joodse welsynsverenigings se sosiale verantwoordelik daartoe bygedra dat Jode in staat gestel was om met verloop van tyd hulle self te help.

³⁵³ *The Pretoria News*, 16 June 1909.

³⁵⁴ SAJBD argief: Where else but in Israel could the Jews been born? In *Zionist Record* March 21 1969, p. 57.

³⁵⁵ *Ibid.*, p. 105.

³⁵⁶ TAB CS 17100/02. Re: Treatment of Jewish paupers in hospital. Re offered contribution of £50 per annum from the Jewish Helping Hand society on condition of accepting the signature of the secretary on a certificate of poverty, 1902.

JODE EN DIE TRANSVAALSE GEMEENSAP

'n Wye verskeidenheid interessante gebeure het tydens die eerste jare na die oorlog voorgekom waar *Gentiles* en Jode betrokke was en waaroor wyd in die koerante gerapporteer is. Soos in alle samelewings het sosiale aktiwiteite, sportbyeenkomste, perdewedrenne, danse en musiekkonserte plaasgevind. In hierdie tyd het daar soms ook verkeersongelukke soos die een waarin 'n Jood, J. Markus dood is,³⁵⁷ voorgekom. Die assimilasie onder sekere van die meer welvarendes was verder 'n waarnembare tendens. 'n Gebeurtenis wat Pretoria in rep en roer gehad het, was die besoek in 1904 van prinses Christian van Schleswig-Holstein, wie se seun in 1900 Pretoria aan ingewandskoors oorlede is. Die adelikes is met swier in die Pretoriase Dieretuin deur die *Loyal Women's Guild* onthaal, wat deur *Gentiles* en Joodse vroue soos B. Marks en die eggenotes van J. P. Hess en D. Holt bygewoon is.³⁵⁸ Ander noemenswaardige sosiale aktiwiteit was die stigting van die vereniging, *The Society for the Prevention of Cruelty to Animals*, met Phillips as voorsitter.³⁵⁹ Daarbenewens is in Pretoria 'n "Zusters vereeniging" gestig met die doel om 'n "Gedenkteken voor alle in de concentratie Kampen en elders ten gevolge van den jongsten oorlog gestorven vrouwen en kinderen", op te rig. *Gentiles* en Hollandse Jode, soos M. de Vries en sy seun, was lede van hierdie vereniging.³⁶⁰ Maar minder aanvaarbare kwessies is ook in die koerante gerapporteer, soos byvoorbeeld die voorkoms van prostitusie, misdaad en die pogroms in Oos-Europa, wat interkulturele verhoudings in die gemeenskap beïnvloed het.

'n Gemeenskaplike probleem waarmee *Gentiles* en Jode reeds voor die Anglo-Boeroorlog te kampe gehad het, was dat prostitusie 'n onwenslike maar goed georganiseerde bedryf was. Die historikus, Van Onselen, beweer dat hierdie tipe bedrywe direk daaraan toegeskryf kan word dat mense weggevlug het van die "poverty traps of the Old World" waarin hulle vasgevang was.³⁶¹ Teen Januarie

³⁵⁷ *The Pretoria News*, 31 March 1905. 'n Foto van Marcus is by 'n verslag geplaas oor die wyse waarop sy perde vir 'n motorfiets geskrik het en met sy kar weggehardloop het. Die kar het omgeslaan en Marcus wat onder die wiel beland het is gedood.

³⁵⁸ *The Pretoria News*, 26 September 1904.

³⁵⁹ *The Star*, 24 December 1902.

³⁶⁰ *De Volkstem*, 31 Maart 1906.

³⁶¹ C. van Onselen, Jewish marginality in the Atlantic world: Organised crime in the era of the great migrations, 1880-1914. In *South African Historical Journal* 43 (Nov. 2000), p. 98.

1902 was Hertz reeds bekommerd oor die morele ingesteldheid van sekere inwoners van Johannesburg. Hy het derhalwe 'n vergadering byeen geroep, wat verskeie predikante en gemeenskapsleiers ingesluit het, om die probleem van die terugkerende onwenslike *pimps* en prostitute, te bespreek. Onder hierdie groep gemeenskapsleiers was benewens *Gentiles*, ook Jode soos M(anfred) Nathan, E. P. Solomon en H. Solomon. As 'n stigterslid van die JBD, het Hertz 'n aktiewe aandeel daaraan gehad om 'n *Vigilance Committee* in die lewe te roep om in 'n *Immoral Ordinance*, riglyne vir morele gedrag, vas te stel.³⁶² Hierdie komitee het eenparig besluit om Milner formeel te versoek om die *Ontuchtwet* van 1899 weer in te stel sodat hierdie "sosiale euwel" bestry kon word. Milner het die aansoek per brief erken en belowe dat geen permitte aan "persone met 'n swak karakter" toegeken sou word nie. Maar die permitafdeling is nooit hiervan in kennis gestel nie sodat prostitusie sy loop geneem het en *pimps*, waaronder Jode soos H. Epstein, A. Goldstein, L. Rosenblatt, in bedryf gekom het. Saam met ander *pimps* het die Joodse *pimps* as lede van die *Immorality Trust*, in 'n samelewing waar die aantal enkellopende mans oorheersend was en 'n behoefte aan vroulike geselskap gehad het, hulle werksaamhede suksesvol voortgesit.³⁶³ Toe 'n sekere Jood oor 'n beweerde immorele oortreding in die hof verskyn het, het die staatsaanklaer, ene mnr. Ellershaw, hom sò oor die beweerde misdryf uitgelaat:

Could this wretched man not have spent his lust upon women of his own vile race and nationality, who are to be found among the dregs and scourgings of Europe and who infest this country. This Jew like all his race and nationality was probably making money while this women's husband was fighting at the front...³⁶⁴

Dat 'n staatsaanklaer in die openbaar op 'n neerhalende wyse na 'n beskuldige kon verwys, sonder dat die magistraat hom tereg gewys het, dui op die stigma waaraan

³⁶² J. I. Simon, Pulpit and platform: Herz and Landau. In M. Kaplan and M. Robertson (eds.), *Founders and followers, Johannesburg Jewry 1887-1915*, 1991, pp. 182-184; M. Robertson and M. Kaplan, Johannesburg first organised social welfare work. In M. Kaplan and M. Robertson (eds.), *Founders and followers, Johannesburg Jewry 1887-1915*, 1991, p. 108.

³⁶³ C. van Onselen, *Studies in the social and economic history of the Witwatersrand 1886-1914*. (Vol.1), 1982, pp. 139-150; C. van Onselen, Jewish marginality in the Atlantic world: Organised crime in the era of the great migrations, 1880-1914. In *South African Historical Journal* 43 (Nov. 2000), pp. 96- 137. In hierdie artikel wys die outeur daarop dat georganiseerde misdaad wat verband hou met onwettige drankhandel en prostitusie, nie net eie aan die Transvaalse samelewing was nie.

Joodsheid onderworpe was. Van Onselen beweer tereg dat die anti-Semitiese ingesteldhede van die wetstoepassers in die gemeenskap dikwels 'n bepalende rol gespeel het in die vorming van persepsies oor die fenomeen "wit slawerny".³⁶⁵

In Pretoria het N. Appelbaum 'n woning gehuur wat hy aan 'n aantal dames teen 'n hoë prys onderverhuur het. Maar die polisie het lout geruik, 'n ondersoek gedoen en bevind dat hy 'n *pimp* was wat op die verdienste van die arme dames gefloreer het. Die landdros het hom vir 'n jaar na 'n plek verwys waar hy "would be relieved by good and useful exercise for the benefit of the community whose morals he had outraged."³⁶⁶ Hierdie vroue wat as "wit slawe" of te wel as prostitute gewerk het, het ook simpatie uitgelok toe daar met 'n kollektelys, die *Good Shepherd Fund* genoem, geld vir "Our Fallen Sisters" onder Jode en *Gentiles* ingesamel is. Heelwat bydraes word gelys, maar anders as by ander kollektelyste word meesal net die voorletters van skenkers in die koerante gemeld. Die *Gentile*, A. Bailey, het £50 en Jode soos E. P. Solomon en J. A. Cohen elk twee ghinies tot die fonds bygedra.³⁶⁷ Van Onselen, stel dit pertinent dat:

Milner, anxious to re-attract white workers back to the reconstruction state as swiftly as possible and to stabilise and control the mining proletariat, deliberately ignored the vocal objections of the local middle class and turned a blind eye to the problem of prostitution...It was only after the direct intervention of Whitehall that the reconstruction government introduced its post war legislation...between 1909 and 1910 when the police actively supported by the Colonial Secretary, J. C. Smuts - managed to deport hundreds of convicted pimps and prostitutes...³⁶⁸

In 1904 het 'n groep *The Rand Pioneers* versoë tot die owerheid gerig oor die hoë aantal misdade en ander "onwenslikhede" wat in die gemeenskap voorgekom het. 'n Probleem wat nou ook, soos voor die oorlog, voorgekom het, was dat swart mense, van tyd tot tyd, blanke vroue en kinders gemolesteer het en dat na die

³⁶⁴ SAJBD argief: First minute book of the Board of Deputies for the Transvaal and Natal, 1903-1909, vir die vergadering van 21 Maart 1905.

³⁶⁵ C. van Onselen, Jewish marginality in the Atlantic world: Organised crime in the era of the great migrations, 1880-1914. In *South African Historical Journal* 43 (Nov. 2000), p. 109. *The Pretoria News*, 15 May 1903.

³⁶⁶ *The Star*, 1 July 1905.

³⁶⁷ C. van Onselen, *Studies in the social and economic history of the Witwatersrand 1886-1914*. (Vol.1), 1982, pp. 139-150. In hierdie deel word die fenomeen van prostitusie in volle besonderhede bespreek.

verskynsel as die *Black Pest*, *Social Pest* en *Kaffir Pest*³⁶⁹ verwys is. In 'n brief aan *The Star* het 'n Joodse ondernemer, J. Horwitch, beweer dat *The Kaffir Pest* daaraan toegeskryf kon word dat swartes vroue tradisioneel as ondergeskiktes sien en derhalwe min respek vir blanke vroue toon en hulle aanrand. Horwitch het betoog dat "on attempted assaults by Kaffirs on white women, the punishment should be such as to strike the terror into those brutes...."³⁷⁰ Hy het gehoop dat sy brief sou bydra om hierdie euwel uit te roei. Die prokureur-generaal, R. Solomon, het aan hierdie klagtes aandag gegee en in 'n skrywe sy volle vertroue in die regbank uitgespreek. Hy het bevestig dat geen blankes, veral vroue, geregtig was om in die lokasies wat vir nie-blankes gereserveer is, te woon nie. Daarbenewens het hy aandag op die *Immorality Ordinance* van 1903 gevestig waar "immoral intercourse between dissolute white women and natives" verbied is.³⁷¹

Soos in alle samelewings het daar ook probleme soos roof en moord voorgekom waarby Jode soms betrokke was. In Potchefstroom is 'n Joodse herbergier en winkelier, ene Merwitz van Kraalkop, naby Gatsrand, ernstig aangerand en van drank beroof.³⁷² Naby Pretoria is die dertigjarige I. Laitnaitzky wreed in sy winkel beroof en vermoor.³⁷³ Maar die moord op H. Davis, deur S. J. P. K. Smit, 'n kleinseun van die voormalige Staatspresident, het die gemeenskap diep geskok.³⁷⁴ Tydens 'n lang verhoor het advokaat Smuts bevind dat Smit, "de beschuldigde schuldig was bevonden, doch krankzinnig, en dus niet verantwoordelijk voor zijn daden...[sou wees en] zolang in verzekerde bewaring zal worden gehouden..."³⁷⁵ Volgens 'n getuie kon dié moord moontlik daaraan toegeskryf word dat "de heer Davis hoge rente eiste en Smit scheen erg onder die indruk daarvan te zijn"³⁷⁶ sodat finansiële probleme moontlik 'n rol by Smit se angstoestand en vermeende kranksinnigheid gespeel het.

³⁶⁹ *The Star*, 14 February 1903.

³⁷⁰ *Ibid.*, 29 July 1904.

³⁷¹ *The Pretoria News*, 22 April 1904.

³⁷² *De Volkstem*, 30 Junie 1906.

³⁷³ *Pretoria News*, 5 November 1905.

³⁷⁴ *De Volksstem*, 27 Junie 1906.

³⁷⁵ *Land en Volk*, 26 Oktober 1906.

³⁷⁶ *Ibid.*

Ander sosiale probleme wat opgeduik het, was dobbelary en onwettige drankhandel. Die wyse waarop die owerheid dit hanteer het het by Jode die persepsie gelaat dat hulle as sondebokke uitgesonder is. Twee Jode, J. Rosenzweig en W. Moschowitz, wat per geleentheid in 'n klein kaffeeetjie kaart gespeel het, is byvoorbeeld deur speurder A. Harrison en inspekteur Brand "op heterdaad" betrap en daarvan beskuldig dat hulle 'n ongelisensieerde dobbelhuis sou bedryf en drank onwettig sou verhandel het. In die hof het hulle onskuldig gepleit en het magistraat Van den Berg, hulle vrygespreek aangesien geen bewys teen hulle gelewer kon word nie.³⁷⁷ Vanaf 1 Januarie 1901 tot 27 Julie 1903 is 957 gevalle van onwetlike drankhandel ondersoek, waarvan 800 tot skuldigbevinding gelei het. In hierdie groep was net 39 Jode, dit wil sê minder as 5% van die skuldiges,³⁷⁸ wat beteken dat hulle 'n klein persentasie was van dié wat skuldig bevind is. Die lede van die Sioniste Federasie het op sy beurt ook gepoog om die moraliteitseuwel aan te spreek om prostitusie en gepaardgaande onwettighede te bekamp.³⁷⁹

Tydens 'n vergadering van die JDB is 'n klagte geopper dat die wetstoepassers "a false trapping system," sou gebruik om wetsoortreders op 'n slinkse wyse te betrap.³⁸⁰ Die voorsitter, H. Solomon, het beweer dat "there is not the slightest doubt that Jews are being falsely trapped. He had received several reports from men employed by him, who could be trusted...He asked for power to deal with the subject himself..."³⁸¹ Daar is ook voorgestel dat Jode toegelaat moes word om 'n speurder aan te stel om aan die "CID trapping expeditions" mee te doen, wanneer Jode vervolgt sou word.³⁸² Aangesien heelwat Jode nie vlot Engels kon praat nie het die JDB die owerheid versoek om aan persone wat Jiddisj praat, tydens hofsake 'n

³⁷⁷ *The Star*, 23 December 1902.

³⁷⁸ G. Saron, *The long road to unity*. In G. Saron and L. Hotz (eds.), *The Jews in South Africa: A history*, 1955, p. 239.

³⁷⁹ G. Shimon, *Jews and Zionism: The South African experience*, 1980, p. 24.

³⁸⁰ TAB GOV PS70/04. Re: Jewish Board of Deputies re system of trapping in liquor cases, 1904.

³⁸¹ SAJBD argief: First minute book of the Board of Deputies for the Transvaal and Natal, 1903-1909, vir die vergadering van 29 Maart 1905; J. Mervis, *Jewish life in Johannesburg in 1903*. In *Jewish Affairs*, December 1983, pp. 18-19.

³⁸² SAJBD argief: First minute book of the Board of Deputies for the Transvaal and Natal, 1903-1909, vir die vergadering van 29 Maart 1905; TAB LD AG 2161/06. Re: Application from the Jewish Board of Deputies for the introduction of special legislation to provide for the trial of trapping cases, 1906.

tolk beskikbaar te stel.³⁸³ Die JBD het in sy Februarie- en Aprilvergaderings verslag gedoen oor twee gevalle wat ondersoek is waar Jode valslik van onwettige drankhandel beskuldig is.³⁸⁴ *The Pretoria News* het egter beweer dat "only by trapping can the notorious criminals...be brought to justice."³⁸⁵

Die kriminele hof het ook aan ander oortredings aandag gegee, soos toe twee Jode, H. Saltman en S. Shapiro, gepoog het om 'n lisensiebampte, ene Donovan met £500 om te koop om 'n dranklisensie aan hulle toe te ken. Tydens hierdie onderhandeling het Donovan twee getuies in sy kamer versteek sodat die omkopers sonder hulle mede wete betrap is. Die hof het hulle skuldig bevind en met ses maande tronkstraf gevonnissen en ook 'n boete van £400 aan hulle opgelê.³⁸⁶ Hierdie gebruik om 'n beloning in die vorm van geld of gunste aan te bied in ruil vir 'n diens, hoewel dit nie verskoonbaar is nie, is heeltemaal verstaanbaar aangesien Jode in Europa al vroeg geleer het dat alles 'n prys het en dat geld 'n kommoditeit was wat benut moes word. Dit beteken dat "bribes were [sometimes] necessary" om 'n verlangde doelwit te bereik.³⁸⁷

In die pers het talle berigte verskyn oor *pogroms* in Rusland waar Joodse slagtings voorgekom het. *Land en Volk* het in 'n berig 'n beskrywing gegee van die talle "Gruwelen te Odessa...Joden Vermoord...Duisenden Gedood en Gewond. Huizen en winkels geplunderd. Afschuwelijke Moordtonelen..."³⁸⁸ Hiermee was *The Star* dit eens as sy berig lui: "Massacres of Jews. Inconceivable brutalities."³⁸⁹ 'n Ooggetuie, eerwaarde A. Francis, het die wrede gebeure tydens die pogroms in Kishineff beskryf. Hy het ook die hoë digthede waaronder die Jode in die "Pale of Settlement" in armoede geleef het en die ongelooflike streng beperkings beskryf wat die owerhede op hulle gedrag en voorregte gestel het. Francis het die goeie verhoudings tussen die kleinboere en hulle Joodse bure uitgewys en beskryf hoe

³⁸³ J. Mervis, Jewish life in Johannesburg in 1903. In *Jewish Affairs*, December 1983, p. 18.

³⁸⁴ SAJBD argief: First minute book of the Board of Deputies for the Transvaal and Natal, 1903-1909, vir die vergadering van 29 Maart 1905.

³⁸⁵ *The Pretoria News*, 31 October 1905.

³⁸⁶ *Ibid.*, 22, 23 April, 3 May, 1904.

³⁸⁷ P. Johnson, *A History of the Jews*, 1993, pp. 249, 305.

³⁸⁸ *The Pretoria News.*, 10 November 1905.

³⁸⁹ *The Star*, 6 November 1905.

hulle dikwels die Jode tydens pogroms beskerm het.³⁹⁰ 'n Ander ooggetuie, C. Joubert, het onder die titel "Russia as it really is," die pogroms in Kief beskryf:

In Kieff, the houses of the Jews were fired and pillaged; the children torn from the mothers' breasts and dashed to pieces before their eyes. Four hundred souls were destroyed in two days, and while the smoke of Kieff rose to the Heavens, and the streets ran red with blood, in a Jewish town seventy miles away a fanatical priest was inflaming the mob against the Jews. He told them a story of the Jews having stolen a Christian child, and would use his blood for the Passover; not a Jewish family was left alive in that place.³⁹¹

Hierop het *Russian Peasant* in 'n brief aan *The Star* gereageer en beweer dat die Russiese Jode te lui was om te werk en dat "the whole of the massacres in Russia today the Jews have brought on themselves...If I had my way not a Russian Jew would land in South Africa."³⁹² Dit is onwaarskynlik dat die skrywer 'n egte Russiese kleinboer kon wees, want hulle was self baie arm, onkundig en deur die Russiese regering onderdruk.³⁹³ 'n Russiese Jood, S. Meyerson, het in 'n lang brief hierop gereageer en die situasie in die "Pale of Settlement" soos volg beskryf:

Since 1882, when Count Ignatieff had...Jews massacred in Kieff, up to the present day - these outrages have been, and are, committed by hired hooligans commonly known in Russia as Bossonogni (barefooters), at the instigation of the police under orders from higher quarters...The purpose of making the Jew the scapegoat for autocratically mismanagement of the Russian peoples' affairs...at last these devices begin to fail, as is shown by the rising of the peasantry against the large landed proprietors, which are answered by the latter in instigating...pogroms of Jews...[and] those in sympathy with them.³⁹⁴

Hierdie gru-berigte het die gemeenskap in Transvaal so intens aangegryp dat *Gentiles* en Jode massavergaderings in Pretoria en Johannesburg gehou het om daarteen te protesteer en geld vir die slagoffers namens die *Russian Massacres Relief Committee* in te samel.³⁹⁵ Twee dames, mevv. E. Solomon en N. Rosenfield, het namens die *Russian Jewish Massacres Orphan Committee*, fondse ingesamel.³⁹⁶ Die *Pretoria Jewish Sociables* het hulle deel bygedra en 'n konsert

³⁹⁰ *Ibid.*, 10 November 1905.

³⁹¹ *The Pretoria News*, 10 November 1905.

³⁹² *Ibid.*, 15 November 1905.

³⁹³ *The Star*, 10 November 1905.

³⁹⁴ *The Pretoria News*, 18 November, 1905.

³⁹⁵ *The Star*, 11, 13, 14, 27 November 1905; *The Pretoria News*, 10, 15, 18 November 1905; *Land en Volk*, 17 November, 1905.

³⁹⁶ *De Volkstem*, 6 Oktober 1906.

met 'n dans daarna in die *Caledonian Hall* gereël om fondse ter ondersteuning van die slagoffers van die Kischenieff-pogrom byeen te bring.³⁹⁷ Hoewel hierdie pogings suksesvol was, was 'n Jood, J. Aronsfreed, nogtans oortuig dat die Joodse gemeenskap in Transvaal heeltemal te apaties teenoor die lot van hulle geloofsgenote wat genoodsaak was om vir oorlewing uit hulle land te vlug, was.³⁹⁸ As dit in gedagte gehou word dat hierdie *Ostjuden* in Kaapstad deur die koerant *The Owl* reeds op 'n gruwelike wyse as "Scum" gestereotipeer is, is Aronfreed se beswaar nie vergesog nie.³⁹⁹ Die skrywer, Olive Schreiner, het in haar "Letter on the Jew", die vervolging van Jode met passie afgekeur. Sy het die *Ostjuden* in Suid-Afrika verwelkom en daarop gewys: "I know that the Jew in South Africa will not belie his history...the nations which have received and in any way dealt fairly and mercifully with the Jew have prospered..."⁴⁰⁰

Die rol wat die pers gespeel het om die gemeenskap oor Joodse aangeleenthede in te lig en hulle lesers die geleentheid te gee om hulle menings in briewe uit te spreek, het daartoe bygedra dat sommige lesers kant gekies het, en dus òf anti-Semities òf Jodefilies ingestel was.⁴⁰¹ Van die voornemende immigrante na Transvaal was ongeveer die helfte Russiese Jode van wie Brittanje ontslae wou raak. Dit is dus ironies dat die *Ostjuden*, wat weer vanaf 1903 wreed in Rusland vervolgt is en sondermeer moes vlug, met minagting bejeen is.⁴⁰² 'n *Gentile*-geneesheer in Kaapstad, ene dr. Gregory, het *Ostjuden* wat begerig was om na Transvaal te reis in sy verslag as 'n *sosiale gevaar* sò getipeer⁴⁰³ :

Unsatisfactory in respect of means, education and physique; they were dirty in clothes and person, and are unable to speak or understand any language but Yiddish. Although they claim to be artisans...it is extremely doubtful that

³⁹⁷ *The Pretoria News*, 4 August 1903.

³⁹⁸ *Ibid.*, 20 November 1905.

³⁹⁹ *The Owl*, 13 February 1903, 6 May 1904.

⁴⁰⁰ *The Pretoria News*, 6 February 1905; E. Bernstein, South Africa's first great writer. In *Jewish Affairs*, April 1955.

⁴⁰¹ Anonym, About "The Protocols of the Elders of Zion". In *Jewish Affairs*, April, 1976, pp. 43-45.

⁴⁰² *The Star*, 6 November 1905.

⁴⁰³ G. Saron, Jewish immigration, 1880-1913. In G. Saron and L. Hotz (eds.), *The Jews in South Africa: A history*, 1955, pp. 95-97, verduidelik dat die medikus dr. Gregory 'n opdrag gehad het om 'n verslag oor die Immigrasie wet van 1903 op te stel. Hierin is statistieke opgeneem van die aantal persone, hulle nasionaliteit, beroepe en so meer. In die verslag het hy neerhalende opmerkings oor voornemende Joodse immigrante gemaak, en gepubliseer.

they could make good their claims...Their real pursuits are those of peddlers, hawkers, small dealers...and the object with which they come to this country is to practice "petty finance"...If Yiddish be not held to be a European language, the enforcement of this provision would exclude the worst of these applicants...⁴⁰⁴

'n Brit het op Gregory se verslag gereageer deur daarop aan te dring dat "the different British colonies...[should] put a stop once and for all to this dumping of undesirable aliens...stamping out the influx of 'a social danger'...[because] Yiddish is not a language, only a jargon."⁴⁰⁵ Maar dit het Langermann genoop om die pen op te neem en Gregory se aantygings teen die *Ostjuden* as onregverdig uit te wys. Hy het Gregory gevra "What constitutes an "undesirable?", en daarop gewys dat geen Russies Jood nog ooit deur die staat onderhou moes word nie en dus geen sosiale verleentheid sou wees nie. Langermann het voorts daarop gewys dat: "They [the Russian Jews] have come to stay...What they make in this country they will spend in this country and no one can accuse them of parsimony...They are not likely to hanker after the homely memories of Kishineff..."⁴⁰⁶ 'n Ander Jood, D. Benjamin het ook op hierdie skrywers gereageer deur daarop te wys dat:

Many a Russian Jew's life was lost in the late war, men who were not antagonistic to the Boers, but who only for the reason that they had a sincere devotion to Great Britain offered their assistance, which was accepted though they could speak no European language, but Yiddish.⁴⁰⁷

Daarbenewens het berigte verskyn oor "The Protocols of the Elders of Zion" wat uit die buiteland ontvang is, waarin beweer is dat Jode sou beplan om die wêreldorde omver te werp. Dit het Jode wêreldwyd in 'n swak lig gestel.⁴⁰⁸ In 'n berig "De Joden krijgen de schuld" beweer 'n skrywer dat Jode self die rus sou versteur het deur wapens teenoor die owerheid op te neem. Hy kon egter nie sy bewerings met bewyse staaf nie.⁴⁰⁹ In nog 'n artikel in *Land en Volk* is die Russe se optrede onder die opskrif "De ware Toestand in het Tsarenryk" ook verdedig. Hierin skryf die outeur dat dit die Jode se hardnekkigheid, handelstalent en werkslus was wat meegebring het dat hulle die Russiese kleinboere sou oorheers het wat "de

⁴⁰⁴ *The Star*, 2 May 1904.

⁴⁰⁵ *Ibid.*, 11 May 1904.

⁴⁰⁶ *Ibid.*, 14 May 1904.

⁴⁰⁷ *Ibid.*, 17 May 1904.

⁴⁰⁸ Anonym, About The Protocols of the elders of Zion. In *Jewish Affairs*, April, 1976 p. 43.

Russiese regering wel tot de maatregelen verpligte,"⁴¹⁰ dus 'n anti-Semitiese standpunt.

'n Navraag of anti-Semitisme in Transvaal voorgekom het is van die *Jewish Chronicle* in Londen, ontvang. Hierop het Hertz, wat 'n Anglofiel was, bevestig dat daar wel 'n anti-Semitiese gevoel teenoor verarmde Jode merkbaar was. Maar hy het bygevoeg: "But we know the ways of the anti-Semites; they begin with the ghetto Jew and very soon end with the gentleman-Jew, or better still the would-be gentleman Jew."⁴¹¹ Hertz was van mening dat anti-Semitisme sou afneem namate die verarmde Jode "gentlemen-Jews" sou word en hulle ekonomiese status sou verbeter.⁴¹² Die Joodse verslaggewer, N. D. Hoffmann, het in 1902 in 'n artikel aan *The Jewish Telegraph* in Londen bevestig het dat "the anti-semitic microbes have penetrated here too. The local press is already worrying its head off as to whether the Jews are clean, and whether they are suited for this country..."⁴¹³ Hoffmann het tot die slotsom gekom dat benewens Joodse higiëne, dit ook die Jode se besigheidsvernuf en hulle vermoë om ekonomies te oorleef, aspekte sou wees wat die *Gentiles* aanstoot gee. Derhalwe het Hoffmann die Jode aangeraai om nie spaarsaam met seep en water te wees nie, om industrieel betrokke te raak en "[to] acquire tracts of land and turn to agriculture...Let us try to "boer"...breed sheep and cattle...and we will live more peacefully..." sodat hulle geen rede tot anti-Semitisme sal gee nie.⁴¹⁴

'n Probleem wat 'n Jood, M. Melzer, voor die vergadering van die JBD gelê het, was dat die pers almal wat hulle onwenslik gedra het, as Jode beskryf het, selfs al sou hulle Christene wees.⁴¹⁵ Spotprente in die Kaapse koerante het voortgegaan om Jode as *Peruvians*, maar veral ook as kapitaliste of *Goldbugs* te stereotipeer wat tot

⁴⁰⁹ *Land en Volk*, 25 Augustus 1905.

⁴¹⁰ *Ibid.*, 30 Oktober 1906.

⁴¹¹ SAJBD argief: Verslag rabbi Hertz aan die *Jewish Chronicle* in Londen, 18 April 1902.

⁴¹² F. Barlow, Eighty years of change. In *Jewish Affairs*, March 1985, p. 43.

⁴¹³ M. P. Grossman, *A study of the trends and tendencies in Hebrew and Yiddish writings in South Africa since their beginnings in the early nineties of the last century to 1930*, Ph. D. Thesis, University of the Witwatersrand, Johannesburg, 1973, p. 189.

⁴¹⁴ *Ibid.*

⁴¹⁵ SAJBD argief: First minute book of the Board of Deputies for the Transvaal and Natal, 1903-1909, vir die vergadering van 7 Julie 1906.

Krugerisme se ondergang aanleiding sou gegee het. Die boodskap was duidelik uitgespel: "The empire did not draw the sword to replace the tyranny of Krugerism, but by the tyranny of the goldbug."⁴¹⁶ *The Owl* het heel tereg bespiegel dat Beit 'n belangrike rol in die funksionering van die goudnywerheid gespeel het. In 'n spotprent getiteld: "The suspension marionettes", word aangetoon hoe Beit die toutjies sou trek waarvolgens sekere *Randlords* se handelswyse beheer sou word.⁴¹⁷ Hierdie koerante, wat Jode as *Goldbugs* en later ook as *Hoggenheimers* gestereotipeer het, sou die sluimerende anti-Semitisme wat voorgekom het, 'n hupstoot gee. Die Joodse historikus, M. Shain, stel dit pertinent dat: "[For] the impoverished farmer, the unemployed worker, the competing merchant, and the frustrated businessman or financier- the stereotype served as a psychological cushion. It furnished a convenient scapegoat in an age of turmoil."⁴¹⁸ Daarbenewens was "Hoggenheimer...closely associated with Milner, the man accused of siding with the mineowners to enable...an alien plutocracy to crush a much larger section of the British people."⁴¹⁹ Teen 1907 het *De Volkstem* lof aan "Onze Joodse Medeburgers" betoon en beweer dat daar byna geen voorvalle van anti-Semitisme voorkom nie. Die Jode is geloof vir die wyse waarop die "Komite van Waaksaamheid" (JBD) gesorg het dat "de posisie der Joden die inderdaad - zowel in 't openbare als in 't private leven - nooit meer bevredigend is geweest in Zuid Afrika dan heden ten dage."⁴²⁰

As stedelikes het die meeste Jode met die Britte geïdentifiseer en Engelssprekendes geword. Die historikus, Bradlow, beweer dat talle Jode teen 1905 in Transvaal 'n simpatieke houding teenoor die Boere ingeneem het. Daar is selfs weer, soos voor die oorlog, na hulle verwys as "an Old Testament people...the most stable element in Transvaal."⁴²¹ Derhalwe het President Kruger se afsterwe

⁴¹⁶ *The Owl*, 18 July 1902.

⁴¹⁷ *Ibid.*

⁴¹⁸ M. Shain, *The roots of antisemitism in South Africa*, 1994, p. 77. Hierdie bron verduidelik die ontwikkeling van die Hoggenheimer stereotipe in volle besonderhede.

⁴¹⁹ M. Shain, Imperialist Judaism in Africa. In *Jewish Affairs*, Spring 1999, p. 46. Die Hoggenheimer karakter is gebaseer op 'n opvoering wat in Londen plaasgevind het en waar 'n Park Lane (Londen) miljoenêr, sò gestereotipeer is.

⁴²⁰ *De Volkstem*, 5 Mei 1907.

⁴²¹ E. Bradlow, Beyond the ghetto: Lionel Goldsmid, the South African Jewish Chronicle and the creation of a South African identity in the early twentieth century. In *Jewish Affairs*, Autumn 1998, p. 13.

nie ongemerk by die Joodse gemeenskap verbygegaan nie, sodat daar opnuut gewonder is wat van die standbeeld geword het wat Marks aan die ZAR geskenk het en waarom dit nie op kerkplein geplaas kon word nie.⁴²² In Februarie 1905 is daar wel aangekondig dat die Krugerstandbeeld in Burgerspark geplaas sou word,⁴²³ maar toe die Kruger-monument teen 1909 nog nie opgerig is nie het *De Volkstem* met verontwaardiging gevra:

Waar zijn toch de ontbrekende stukken van dat monument gebleven...De lieve S. Marks heeft het monument aan 't Volk van ons land geschonken. 'n Zeer edelmoedige daad, voorwaar 't Volk zal hem hiervoor danken...⁴²⁴

In *The Pretoria News* is berig dat Marks, nadat die kerk op kerkplein afgebreek is, beplan het om 'n fontein teen die koste van £20 000, in sy plek te laat oprig, "to make the square a thing of beauty".⁴²⁵ Dié fontein sou 'n eksakte reproduksie wees van die *Steward Memorial*, wat in die Skotse stad Glasgow opgerig is. Die fontein sou benewens verskillende dekoratiewe motiewe, simbole van die wetenskap, skone kunste, ekonomie en letterkunde in vier lewensgrootte figure voorstel. Nadat die volle besonderhede van Marks se fontein in 1906 bekend gemaak is, het heelwat kritiek daaroor in die briewekolomme in *The Pretoria News* verskyn. *Ars Longa* het sy skok uitgespreek dat die owerheid en die siellose munisipaliteit kon toelaat dat "a fountain evidently chosen from an ironmonger's catalogue...on the sacred site of the old church, which though crude in its architecture..." opgerig sou word.⁴²⁶ *Glaswegian* het na die fontein as 'n "tin pot monstrosity" verwys wat Kerkplein belaglik sou maak omdat dit 'n "desecration of our Square by Mr. Marks' odious offering" sou wees.⁴²⁷ *Veritas* het daarop gewys dat hoewel die fontein nie aan elkeen se kunssmaak sou voldoen nie, die kritiek gemik is op:

Mr. Marks [who] has the misfortune to be a millionaire, or thereabouts, and that the capitalist just now is in bad odour, but there is much to his credit: That he lives in our midst, spends his money here, and deals out contributions to various causes, regardless of class or domination...⁴²⁸

⁴²² *Pretoria News*, 18 November 1904.

⁴²³ *Ibid.*, 17 Februarie 1905.

⁴²⁴ *De Volkstem*, 27 Julie, 1909.

⁴²⁵ *The Pretoria News*, 5 August 1905, 1 Februarie 1906.

⁴²⁶ *Ibid.*, 3 Februarie 1906.

⁴²⁷ *Ibid.*, 6 Februarie 1906.

⁴²⁸ *Ibid.*, 3 Februarie 1906.

'n Argitek, F. Chatterton, het die kritiek op Marks en sy fontein ten sterkste afgekeur omdat dit Marks as 'n Jood aangeval het. Hy het die ontwerp van die fontein beskryf as "well proportioned and dignified" en 'n *Modest Johannesburger* gekritiseer wat dit as 'n "vile thing...a soulless counterfeit" beskryf het. 'n Ander skrywer, *Observer*, se mening was: "I should like to be one of the first to congratulate Mr. Marks for his generous gift."⁴²⁹ Die wisselende opinies oor die fontein en Marks as persoon dui daarop dat anti-Semitisme wel in Transvaal voorgekom het, maar dat daar ook van filo-Semitisme sprake was.

Die voorkoms van die verskillende inheemse rasse was aanvanklik vir die meeste Jode vreemd. Bradlow het in haar navorsing bevind dat "the country's indigenous inhabitants appeared...alien and threatening...while allowing the black good qualities...[the Jews] perceived him as lazy, careless, negligent, lying all day on his back in the sun, drinking Kaffir beer and smoking dagga."⁴³⁰ Volgens Bradlow was die Jode, nadat daar sprake was dat swartes onderwys sou ontvang van oordeel dat "educating blacks to 'white' standards would do much to minimize the cultural differences, and hence hostility between the races."⁴³¹ Hoewel die Joodse werkersklas swartes as 'n bedreiging in die werksplek beskou het, was hulle nogtans geskok dat swart werkers dikwels deur werkgewers misbruik en mishandel is. Bradlow beweer:

Jews in South Africa - particularly the early (Anglo-German pioneers) - to a great extent supported ...'the Dutch belief' in white superiority, dismissing 'the absurd and iniquitous doctrine of the equality of colour... Dominance was not to be achieved by oppression, but by...maintaining *European* norms...The Jewish attitude towards blacks was a paternalistic one, informed by the conviction that, though intellectual inferior, they were entitled to equal justice. Indians, by comparison were generally not deemed to be inferior...they were perceived as a greater threat...as the number of Indian traders returning to the Transvaal...were swelled by new immigrants.⁴³²

⁴²⁹ *Ibid.*, 7 February 1906.

⁴³⁰ E. Bradlow, *Beyond the ghetto: Lionel Goldsmid, the South African Jewish Chronicle and the creation of a South African identity in the early twentieth century*. In *Jewish Affairs*, Autumn 1998, p. 13.

⁴³¹ *Ibid.*, p. 14.

⁴³² *Ibid.*

De Volkstem het na die agitatie teen Indiër-handelaars as "De Anti-Koelie-Beweging" verwys,⁴³³ toe lede van die *Mercantile Association*, sy teenkanting daarteen uitgespreek dat handelslisensies aan Asiate uitgereik sou word.⁴³⁴ Hierdie kwessie is ook deur die Kamer van Koophandel, wat *Gentiles*, maar ook Jode soos S. Levin, J. Israel, I. Heymann, H. A. Wolff en O. Hammerschlag, ingesluit het, aangespreek. Die Kamer van Koophandel het beweer dat "they bring with them diseases...[that they] are filthy in their habits...[are involved in] illicit liquor dealing...[and that] their wages are not spent here". Hierdie klagtes het dus die eintlike rede, naamlik kompetisie in die handelswêreld, verdoesel.⁴³⁵ Desnieteenstaande het die redakteur van die *South African Jewish Chronicle*, Goldsmith, die owerheid in 1907 kwalik geneem toe die *Asiatic Law Amendment Act (the Black Act)*, ingestel is. Hy het die owerheid gemaan om die Asiate se posisie te heroorweeg en hulle te aanvaar "not as 'coolies' but 'a respectable body of merchants and tradespeople...[because] they have a high standard of civilization..."⁴³⁶ Goldsmid het ook daarop gewys dat "the persecution of the Asiatic today...may be of the Jew the next day," en Jode daaraan herinner dat hulle pas van die vervolgings in Oos-Europa ontkom het.⁴³⁷ 'n Klein groepie Jode het Goldsmid se mening gedeel en openlik met die lot van Indiërs en hulle leier, advokaat M. K. Ghandi, en sy filosofie van *Satyagraha*, geïdentifiseer.⁴³⁸ *Satya* beteken waarheid wat liefde impliseer en *agraha* beteken krag, sodat "the Force is born of Truth and Love or non-violence" in die bergip *Satyagraha* saamgevat word.⁴³⁹ Hierdie filosofie, wat 'n passiewe weerstand teen diskriminasie voorstaan, is versoenbaar met Joodse voorskrifte soos: "When others suffer, we should share their suffering" en "We should sympathize with the problems of others even when we ourselves are suffering."⁴⁴⁰

⁴³³ *De Volkstem*, 12 November 1904, 17 Januarie 1908.

⁴³⁴ *The Star*, 11 December 1902.

⁴³⁵ *Ibid.*, 6 January 1903.

⁴³⁶ E. Bradlow, Beyond the ghetto: Lionel Goldsmid, the South African Jewish Chronicle and the creation of a South African identity in the early twentieth century. In *Jewish Affairs*, Autumn 1998, p. 15.

⁴³⁷ *Ibid.*

⁴³⁸ S. Cohen, Historical background. In M. Arkin (ed.), *South African Jewry: A contemporary survey*, 1984, p. 11.

⁴³⁹ I. Sarid and C. Bartolf (eds.), *Hermann Kallenbach: Mahatma Ghandi's friend in South Africa*, 1997, p. 28.

⁴⁴⁰ Z. Pliskin, *Love your neighbor*, 1977, pp. 39, 138.

Die Britse Joodse joernalis, H. S. L. Polak, wat in 1903 vir die *Transvaal Critic* gewerk het, het later die redakteur van Ghandi se koerant die *Indian Opinion* geword.⁴⁴¹ Nadat Polak vir Ghandi persoonlik leer ken het, het hulle vriendskap so gegroei dat Arkin beweer dat Polak daarna Ghandi se spreekwoordelike "regterhand" geword het.⁴⁴² Maar die redakteur van *Jewish Affairs*, D. Y. Saks, beweer op sy beurt dat dit die Joodse argitek, H. Kallenbach, was wat eintlik Ghandi se "regterhand" was.⁴⁴³ Hoewel Polak en Kallenbach albei "non Jewish Jews," was, kon hulle identifiseer met die Indiërsamelewing wat as "Coolies" gestereotipeer is en soos Jode deur immigrasiewetgewing benadeel was. Hierbenewens was Ghandi se ingeskrewe prokureursklerk, L. W. Ritch, en sy sekretaresse, Sonja Schlesin, ook van Joodse afkoms en albei van sy belangrikste ondersteuners.⁴⁴⁴ 'n Ander Jood, M. Alexander, wat 'n leiersfiguur in die Joodse gemeenskap was, was ook simpatiek gesind teenoor Ghandi in sy stryd vir die regte van Indiërs in die Transvaal.⁴⁴⁵ *De Volkstem* het oor *De Koelie-Moellikheid* berig dat Pollack (Polak) "...voorspelde de Indiërs de overwinning indien se getrouw bleven aan hun hoge beginselen en overleveringen...Ghandi had verklaart zich niet te verzetten,"⁴⁴⁶ sodat openlike geweld nie sou voorkom nie. Dit is egter ironies dat Ghandi, ten spyte van sy vriendskap met Jode, nooit simpatie met Sionisme kon toon nie aangesien hy volgehou het dat hulle voorvaders "crucified Jesus, and they believe in an eye for an eye they do not practice Satyagraha."⁴⁴⁷

Kallenbach was die argitek vir die Sacke-gebou wat hy in 'n Switsers-Duitse styl vir sy ooms H. en S. Sacke op die hoek van Joubert- en Commissionerstrate in Johannesburg ontwerp en laat oprig het. Hierdie gebou, waar Kallenbach ook sy kantore gehad het, was binne loopafstand van Ghandi se kantore geleë. Teen 1910 het Ghandi na Kallenbach se plaas, wat twintig myl (vyf en dertig kilometers) buite Johannesburg geleë was, verhuis. Kallenbach skryf hieroor: "I named the farm

⁴⁴¹ E. Bradlow, Beyond the ghetto: Lionel Goldsmid, the South African Jewish Chronicle and the creation of a South African identity in the early twentieth century. In *Jewish Affairs*, Autumn 1998, p. 15.

⁴⁴² A. Arkin, Ghandi, the Jews and Zionism. In *Jewish Affairs*, July 1983, p. 32.

⁴⁴³ D. Y. Saks, Right-hand man of Mahatma Hermann Kallenbach, Ghandi and Satyagraha. In *Jewish Affairs*, July 1983, p. 45.

⁴⁴⁴ A. Arkin, Ghandi, the Jews and Zionism. In *Jewish Affairs*, July 1983, p. 33; I. Sarid and C. Bartolf (eds.), *Hermann Kallenbach: Mahatma Ghandi's friend in South Africa*, 1997, p. 28.

⁴⁴⁵ G. Shimoni, *Jews and Zionism: The South African experience 1910-1967*, pp. 80-84.

⁴⁴⁶ *De Volkstem* 17 Januarie 1908.

"Tolstoy farm", as I knew that Tolstoy considered Passive Resistance as one of the most far-reaching and important teachings...we lived the life of simple farmers..."⁴⁴⁸

Kallenbach het die plaas en die gebruik van die geboue en landerye gratis aan Indiërgesinne vir eie gebruik beskikbaar gestel.⁴⁴⁹

Die Jode se toenemende interaksie met mense van ander kulture het daartoe bygedra dat die gevaar van assimilasië veral deur die euwel van "out marriage" hulle Joodse identiteit, of te wel, hulle nasionale karakter, bedreig sou word. Hoewel die stedelike Jode na die oorlog meer anglofobies ingestel was, het die landelike Jode hulle buurmanskap met die Boeregemeenskap uitgeleef. Namate die gaping tussen arme Jode (*have nots*) en gegoede Jode (*haves*) gekrimp het, het die verskil tussen die *Westjuden* en *Ostjuden*, in 'n groot mate verklein omdat hulle kulturele "otherness...[and] the exclusiveness of the Jewish race and religion, was the safeguard of survival."⁴⁵⁰

SAMEVATTING

Die Jode se lewensgehalte het tydens die heropbou tydperk, namate materiële *welvaart* en *sosiale welzijn* ontstaan het, ooreenstemmend toegeneem. Deurdat hulle gekom het om te bly, het hulle almeer in Transvaal tuis gevoel, gewortel geraak en was as Joodse Transvalers bekend en aanvaar. Die vernaamste redes waarom die Joodse gemeenskap tydens die heropbouproses oorleef en 'n eie identiteit behou het en 'n relatiewe mate van materiële *welvaart* en *sosiale welzijn* geniet het, (absolute *welvaart* en *welzijn* sou nooit moontlik wees nie), kan aan die hand van hulle oorlewingsvaardighede verduidelik word.

Eerstens was dit die Jode se vermoë om ekonomies aanpasbaar te wees, en kreatief en met deursettingsvermoë op te tree, wat daartoe bygedra het dat hulle

⁴⁴⁷ A. Arkin, Gandhi, the Jews and Zionism. In *Jewish Affairs*, July 1983, p. 35.

⁴⁴⁸ I. Sarid and C. Bartolf (eds.), *Hermann Kallenbach: Mahatma Gandhi's friend in South Africa*, 1997, p. 36.

⁴⁴⁹ *Ibid.* pp. 20-22.

⁴⁵⁰ E. Bradlow, Beyond the ghetto: Lionel Goldsmid, the South African Jewish Chronicle and the creation of a South African identity in the early twentieth century. In *Jewish Affairs*, Autumn 1998, p. 15.

"gedoen het wat die hand gevind het om te doen." Hulle betrokkenheid as entrepreneurs het 'n wye veld gedek, hulle het vanaf die heel eenvoudigste tot hoogs professionele beroepe bekleed sodat hulle 'n beduidende bydrae tot die ontwikkeling van die ekonomie en nywerheidswese gelewer het en boonop selfonderhoudend was. Probleme soos bankrotskappe het, soos by talle *Gentiles*, ook onder Jode voorgekom, maar sulke terugslae het hulle meesal suksesvol die hoof gebied.

Tweedens het die Jode nadat hulle weer tot Transvaal toegelaat is en immigrasieprobleme opgelos is, geen beperkings ten opsigte van hulle regte ervaar nie. Dit het meegebring dat hulle 'n vertrouwensverhouding met die owerhede opgebou het sodat hulle 'n gevoel van sekuriteit en geborgenheid ondervind het. Daarbenewens het die owerhede hulle by die openbare leefwyse verwelkom sodat hulle spoedig by verskillende munisipaliteite en selfs die Wetgewende Raad betrokke was.

Derdens het die welsynsetiek van die Joodse gemeenskapslewe tot die ontstaan van ondersteuningsgroepe aanleiding gegee waar mense werklik vir mekaar omgee sodat hulle nie van staatshulp afhanklik was nie. Nog 'n belangrike verwante faktor was dat die gesins- en verwantskapslewe kwantiteits- en kwaliteitsegewys toegeneem het namate vroue en kinders toegelaat is om by hulle mans in Transvaal aan te sluit. Dit het beteken dat vroue ook 'n groter rol kon speel om die gemeenskap se welsyn te bevorder. Deurdat onderwys- en opleidingsinstansies vir hulle toeganklik was, was dit moontlik om Joodse kinders nie net vir die alledaagse leefwyse voor te berei nie, maar om hulle ook in staat te stel om die besondere tradisies van die Judaïsme hulle eie te maak. Deurdat die Joodse gemeenskap heterogene eienskappe getoon het, het die *West-* en *Ostjuden* geleer om met mekaar saam te leef en te respekteer. Namate *materiële welvaart* en *sosiale welzijn* toegeneem het, het hulle meer homogeen geword aangesien hulle geloofsbelydenis 'n saambindende faktor vir identiteitsvorming was. Daarbenewens was daar sekeres wat deur assimilasie as *nie-Joodse Jode*, bekend sou staan en op 'n ander wyse die gemeenskap sou dien.

Vierdens het die Jode ook met die verskillende bevolkingsgroepe in die Transvaalse samelewing geïntegreer en ondersteuning verleen wanneer kwessies soos byvoorbeeld armoede, prostitusie, misdadigheid en diskriminasie ter sprake was. Hoewel hulle aanvanklik meer met die Britte geassosieer het, is daar heelwat aanduidings dat hulle simpatiek teenoor die Boerebevolking gestaan het. Ten spyte daarvan dat Jode by die blanke gemeenskap geïntegreer het, het anti-Semitisme van tyd tot tyd voorgekom. Soos die ander blankes in die gemeenskap het die Jode ook die swart mense hoofsaaklik as arbeiders beskou. Maar hulle het 'n verdraagsaamheid getoon vir dié nie-blankes wie se kulturele norme en waardes hulle nie verstaan het nie. Vir die Indiërs se kultuur het die Jode meer agting gehad, maar as kleinhandelaars was hulle ook ekonomiese opponente wat vanselfsprekend soms tot onmin aanleiding gegee het. Andersyds was daar ook Jode wat hulle kon identifiseer met die lot van die Indiërs wat as *koelies* gestereotipeer is en soos hulleself deur die Kaapse immigrasiewette terug gehou is om vryelik na Suid-Afrika te immigrer.

¹ J. J. van der Merwe, *The Jews of South Africa*, 1974, p. 219 verduidelik dat die heersende by die Paarlse gemeenskap van Jode se oorsprong was "Die of Duitse Jode". Die Jode se Jode was ook naby. Maar daar was byvoorbeeld Jode wat hulle as die "Duitse Jode" beskou.

² J. J. van der Merwe, *A History of the Jews*, 1974, pp. 211-220 bespreek die Jode se oorsprong in Europa en verduidelik dat hulle as "Duitse Jode" beskou word. Die Jode se oorsprong is dus die Jode se oorsprong.